

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1020349/4

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב אבירן יצחק הלוי – אב"ד, הרב רפאל י' בן שמעון, הרב מאיר כהנא

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד סמדר וינברג)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר בנימין כהן ועו"ד רות דייך וולפנר)

הנדון: החפצה בגט בשל מחלת נפש של בעלה – מורדת? ספק בכתובה בלא בירור הטענות

פסק דין

א. רקע

הצדדים שבפנינו נישאו ביום כ"ז באייר תשס"ב (9.5.2002). להם ארבעה ילדים. נישואיהם לא צלחו. סוף דבר הם התגרשו בתאריך י"ד במרחשוון תשע"ו (27.10.15). הצדדים הסכימו כי נושא הכתובה ידון לאחר הגירושין. הצדדים הגישו סיכומיהם בנושא זה ועל בית הדין להידרש לפסק דין.

ב. טענות הבעל

לבעל טענות למכביר נגד האישה כעולה מסיכומיו. לטענתו: כל חיי הנישואין אופיינו בדחייתו על ידי האישה ובהתנגדותה לו. האישה לא רצתה בו, ורק ציערה אותו משך כל חיי הנישואין. האישה לא הראתה לו מעולם אהבה; מעיקרא לא חפצה כלל להינשא לו, ורק מחמת לחץ משפחתי שהופעל עליה נישאה לו. מעולם לא תמכה בו, ולא הייתה לעזרו ולצידו, וכן לא מילאה כלל את המחויבויות שנוטלת על עצמה אישה כלפי בעלה (סעיף 7 לסיכומיו); האישה נהגה בו באכזריות ובעוינות והלכה למעשה היא שדרדרה את מצבו הנפשי עד כדי הפיכתו לשבר כלי ממש, והבאתו לחוסר תפקוד טוטלי, עד כדי שנדרש הוא לאשפוז במחלקה פסיכיאטרית על כל המשתמע מכך (שם סעיף 9). משך כל ארבע-עשרה שנות נישואיהם נהגה בו כך. האישה נהגה להתעלל בו באכזריות ובעוינות, מתוך מטרה לשבור את רוחו; משך תקופות ארוכות סירבה לקיים עמו יחסי אישות. עיתים מנעה את כניסתו הביתה בעת שהיה שב מלימודיו בכולל, ומותירה את דלת הבית נעולה (שם סעיף 11), ועוד ועוד – שלל טענות ודוגמאות שפורטו באורך רב בכתב הסיכומים של הבעל. עוד טוען הבעל באריכות ובפרוטרוט בסיכומיו (סעיפים 18–26) כי האישה פגעה רמסה וחיבלה בקשר בין הבעל-האב לילדיו, דבר שהוסיף ופגע במצבו הנפשי יותר ויותר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד טוען הבעל כי האישה הבריחה סך שבעת אלפים ש"ח מהחשבון המשותף לשניהם. משך תקופה ניהלה הליכים בבית המשפט לענייני משפחה נגד הבעל ואף נגד הוריו, ועתה שהוריו הם הם שיחויבו במזונות ילדיהם. עוד הוא טוען כי היא תובעת מזונות מופרזים ומופלגים ביותר, שאינם תואמים את רמת החיים הצנועה של המשפחה בעת שחיו יחדיו. האישה לטענתו אף פועלת למנוע ממנו את קצבת הנכות שממנה הוא מתקיים.

לטעמו של הבעל בסיכומיו בתמצית:

"המקרה שלפנינו מגולל מסכת נסיבות חריגות אשר במסגרתן במשך רובן ככולן של שנות נישואי הצדדים, לאורך כעשור ומחצה, היה הבעל קרבן להתעללות נפשית מתמשכת מצד האישה, אשר החריפה אט אט את מצבו הנפשי והסבה לו נזק בלתי הפיך, עד כדי הפיכתו לשבר כלי של ממש, תוך הריסת חייו מן היסוד. לא בכל יום מתגלגל לפתחו של בית הדין הנכבד מקרה כה עגום ומצער, בו ניצלה האישה את חולשתו הנפשית של בעלה, התעמרה בו באופן בלתי פוסק ואכזרי, מנעה ממנו יחסי אישות, רמסה את כבודו וגבריותו כליל, לחמה בו ובהוריו מלחמת חורמה מבחינה כלכלית, ואף חיבלה במערכת היחסים שבינו לבין ילדיו הקטינים."

עוד הוא טוען כי בפרוטוקול הדיון מיום י"ד במרחשוון תשע"ו (27.10.15) חזר בו והביע התנגדות לגירושין.

הבעל טוען כי יש להחיל על האישה את דין המקללת בעלה בפניו, את דין העוברת על דת ואת דין המורדת. ומכל טעמים אלו אין האישה זכאית לכתובה ולא לפיצויים.

נגד טענת האישה כי סכום הכתובה הוא "זניח ושולי", טוען הבעל כי עבורו, שאינו עובד ואינו משתכר כלל ועיקר והוא חולה מאוד בנפשו, מדובר בהון עתק ממש.

ג. טענות האישה

אף לאישה טענות למכביר נגד הבעל שאותן הרצתה בכתב ההגנה שלה נגד תביעת הגירושין של הבעל. בכתב ההגנה טענה באת כוח האישה כי מתקיימות עילות גירושין המצדיקות דווקא את חיוב התובע במתן גט (סעיף 3).

ועוד כתבה:

"הנתבעת הבינה כי כלו כל הקצין, ודבר לא ישתנה. על רקע זה, גמלה בלבה ההחלטה כי ככל שלא יחול שינוי, והתובע לא יאות לקחת אחריות על בעיותיו והטיפול בהן וימשיך להטיל את האשמה בה ולא לתפקד כבעל וכאב, לא יהיה מנוס מגירושין" (שם סעיף 5 אותיות יט-כ).

גם בדבריה, כבר בדיון הראשון בין הצדדים שהתקיים ביום ז' באייר תשע"ה (26.4.15), ביטאה האישה בהחלט את רצונה בגירושין.

בסיכומיה שינתה האישה טעמה והתרכזה בפירוט שלל טענות כלפי הבעל, כשהיא ממעטת מאוד לציין את רצונה המוחלט שלה בגירושין. האישה טענה בסיכומיה כי הבעל עזב את הבית, אותה ואת הילדים מיזמתו; לא הייתה לו כל עילת גירושין כנגדה, ובוודאי לא הוכיח כזאת; וכי לאחר הנישואין גילתה כי הבעל סובל מהפרעה נפשית קשה ביותר ואף שהבעל הסתיר ממנה את מומיו ומחלתו, הייתה מוכנה להישאר איתו, לטפל בו ולחיות איתו בשלום, ובלבד שיכיר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בבעיה ויסקים לטיפול. האישה טוענת כי היא אישה חרדית שומרת מצוות שלא עברה על הדת וכי עשתה הכול למען שלום בית.

באשר לטענות הבעל נגדה, טוענת היא להגנתה כי הטענות הללו לא הוכחו, והן מוכחשות. ועוד: אפילו לטענות הבעל, הרי שהן בבחינת סכסוכים וחילוקי דעות רגילים בין בני זוג, ואינן מגיעות לכדי טענת מורדת. ועוד: אפילו הייתה האישה "אישה רעה" ממש, הרי אישה רעה איננה מפסדת כתובתה, כמבואר בגמרא (ביבמות דף סג ע"ב). ועוד על כל פנים לא הוכרזה האישה כמורדת.

האישה הקדימה את הבעל ותבעה את מזונות הילדים ומדורם וכן את משמורתם בבית המשפט לענייני משפחה. זאת בטרם הגיש הבעל את תביעת הגירושין בבית הדין הרבני, ולפיכך טענה כי בית הדין הרבני משולל סמכות לדון בעניינים אלו.

הבעל ביקש בכתב תביעתו לגירושין לדון גם בנושאים אלו בבית הדין הרבני.

עיקר וליבת טענת האישה לזכאותה לכתובה הם כי האישה מוחזקת בכתובתה, ועל הבעל להוכיח את הפטור מכתובתה – דבר שלא עשה, לטענתה. כך פירשה בסעיף 25 לסיכומיה:

"היסוד הוא כי האיש שחתם על הכתובה במעמד החופה והקידושין, מתחייב בחתימתו בחוב הכתובה בהתאם לתוכן הכתובה, והאישה מוחזקת בכתובתה, ואם הבעל מבקש להיפטר מדמי הכתובה, נטל ההוכחה מוטל עליו."

ד. דיון

פטור הבעל מתוספת כתובה ב'מורדים זה על זה'

הנה כיוון שבני הזוג לא רצו זה בזה, הרי שיש להחיל עליהם את הוראת רבנו ירוחם (מישרים נתיב כג חלק ח) שכתב:

"כתב מורי ה"ר אברהם בן אשמעאל כי נראה לו שאשה שאמרה: 'לא בעינא ליה, יתן לי גט וכתובה' והוא אומר: 'אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט' – מסתבר דאין דנין אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא. אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו. לאחר שנה כופין אותו לגרש, והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדלילה, דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה."

ראה במאמרו של הראשון לציון נשיא בית הדין הגדול הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א, שהתפרסם בכתב העת קול סיני (תשרי תשע"ו, ג באורך רב) ומסקנתו (בעמוד כו) בזו הלשון:

"איש ואישה המורדים זה על זה והתגרשו, אין לאישה תוספת כתובה, שעל דעת כן שתתבע גירושין לא התחייב לה בתוספת כתובה מעיקרא. ואין נפקא מינה מי מרד ראשון, אם שניהם כיום לא מעוניינים אחד בשני."

חוב כתובה חל בגירושין מרצון הבעל ולא כאשר הגירושין נעשים בניגוד לרצונו

והרי מרן (בשולחן ערוך בסימן עז) העתיק דברי הרמב"ם שהטוענת מאיס עלי מפסידה כתובתה מיד, ואף בלא י"ב חודש ובלא התראות והכרזות. וזאת אף אם לא ננקוט כדעת הרמב"ם לכפות על הבעל לגרש בטענת מאיס עלי, מכל מקום כתובתה מפסידה מיד, ולא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תליא הא בהא. וכך היא דעת בעל המאור (בכתובות דף סג ע"ב), ורבינו ישעיה הראשון (בתוספות רי"ד שם), ובתשובות הריב"ש (בסימן שסב ובסימן רט), ובשו"ת הרשב"ש (בסימן מה). וכן פסק בשו"ת המבי"ט (חלק א סוף סימן שדמ), ובשו"ת אור גדול (סימן כז) ובשו"ת ויאמר יצחק (וואליד, אבן העזר סימן קכד), ובשו"ת פרי צדיק (סימן ב), ועוד ועוד. ואף על פי שמקצת מהראשונים והאחרונים חלקו בזאת, ודאי שאין לנו לזוז מהוראות מרן השולחן ערוך. והאריך בכל זאת מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ה אבן העזר סימן יג אות ה עיין שם באורך, ומשם הציונים שלעיל).

גם הרב אליהו חיים בר שלום בספר משפט הכתובה (כרך ח חלק גביית הכתובה עמוד צח) כתב:

"כיוון שהכתובה נועדה כדי שלא תהא האישה קלה בעיני בעלה להוציאה, לכן תשלום הכתובה מיועד רק למקרה שהאישה חפצה להמשיך עם בעלה, והאיש רוצה בגירושין נגד רצונה. אבל כאשר בית הדין הם המבקשים את האיש לגרש, אינם יכולים לבקש ממנו לשלם כתובה. ויסוד הדברים מבואר כבר בגמרא (קידושין דף סה ע"א), גבי מי שאומרת לאיש 'קידשתני', והוא אומר 'לא קידשתך' – מבקשין ממנו לתת גט, ואם נתן מעצמו כופין אותו ליתן כתובה, דכיון שאין כאן גירושין מרצון הבעל, אי אפשר גם לחייבו כתובה.

כמו כן איש ואישה שנישאו כדת, ועתה האישה היא הדורשת ומכריחה את בעלה לתת גט, ואין לה טענות שהבעל חייב בגללן לגרש על פי ההלכה, ולכן אין בית דין כופין אותו או מורים לו כך – אם נקעה נפשו וגירש, אינו חייב לשלם כתובה. ומבואר בחזון איש (סימן ס"ק ד) דמטעם זה מורדת דמאס עלי מפסידה כתובה, כיוון דהיא מואסת בו, ודאי היא יודעת דאין לה זכות לתבוע כתובה, דאיהי מגרשת ליה לדידיה, וכהאי גוונא ראוי שהיא תיתן לו כתובה וכדאמר בגיטין (דף מט ע"ב)."

וראה עוד באורך רב כיוצא בזה בספר שושנת העמקים (כרך דיני הכתובה ומזונות כרך א עמוד שעא–שעט).

ולעניין זה איני רואה חילוק בין אם מרידתה מוצדקת לבין אם מרידה אינה מוצדקת, שגם כאשר מרידתה מוצדקת, ואפילו נניח שמרידה של האישה שבפנינו מוצדקת, כיוון שלא פשע נגדה ולא מעשיו הרעים והמכוונים גרמו לה, שהרי הוא לא בחר ולא רצה להיות חולה, אלא משמים נגזר עליו, הרי שיש להחיל עליהם את הוראת רבנו ירוחם שאיבדה תוספת כתובתה ויכול הוא לומר "אדעתא למישקל ולמיפק לא התחייבתי", ואך שמרידת מוצדקת כי "מורד" או "מורדת" איננה מילת גנאי או הטלת אשמה על המורד או המורדת, אלא קביעה שהוא אינו רוצה בבן זוג, וכאשר האישה אינה רוצה בבן זוגה אין לה תוספת כתובתה. ואין זה עניין ל"אישה רעה" שלא איבדה כתובתה כי אכן "אישה רעה" שאינה רוצה להתגרש לא איבדה כתובתה, אבל אישה טובה ובעל רע והאישה רוצה להתגרש – איבדה כתובתה.

דחיית המובאות שהביאה ב"כ האישה כתומכות בחיוב כתובה

עיינו בכל המובאות שציננה באת כוח האישה, להוכחת זכאות האישה לכתובה, וסבורים אנו כי אין הם עניין לנידוננו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא ראי אישה שהסכימה לגירושין שלא רצתה בהם כשנואשה משל"ב כראי זו שיזמה גירושין בסעיף 36 הביאה פסק דין בית הדין הגדול מיום כ"ג באדר ב' תשע"ו (2.4.16) בתיק 1062141/1 (פורסם). שם אמנם נפסק בבית הדין הגדול – בהליך ערעור על פסק בית הדין האזורי שפטר את הבעל מתשלום הכתובה – שהאישה לא איבדה את כתובתה. אבל שם דובר באישה שלא רצתה כלל להתגרש. ובזה הורה בית הדין הגדול שאם הבעל רוצה לגרשה, הרי הוא חייב בכתובתה במילואה. ואפילו זאת פסקו בדעת רוב. אבל בנידון דידן שהאישה רוצה להתגרש וקרוב לוודאי שאף הובילה לגירושין, ובפועל התגרשו, וטענות האישה – התובעת את הכתובה – נגד הבעל לא התבררו כלל, ודווקא לפי דרישתה, נראה ברור שאף הם יודו שאי אפשר להיבכו בכתובתה.

למעשה מפורשים הדברים בדברי בית הדין הגדול בפסק דין זה, ראה בדברי כבוד הדיין הרה"ג דוד דוב לבנון שם (תחת הכותרת "מתי מפסידה האישה את כתובתה עקב מרידה הדדית?") בזו הלשון (ההדגשה במקור):

"בית דין קמא נימק את דבריו – להפסידה כתובה – בדברי רבנו ירוחם, אולם נראה שדבריו אינם מתאימים למקרה שלנו. רבנו ירוחם דיבר במקרה שהאישה מרדה בבעלה תחילה ורצתה להתגרש, ואחר כך בעלה מרד בה.

אולם במקרה דנן, האישה אמרה כל הזמן שהיא רוצה שלום בית וגם עתה חוזרת ואומרת שהיא רוצה שלום בית.

גם אם נגיע למסקנה שכיום היא אינה מאמינה בשלום בית, ומה שאינה רוצה להתגרש זה כדי לעגן אותו בחינם, וגם זה כמו מרידה בו ולכן היא חייבת להתגרש, אבל ודאי שהיא לא יזמה בשום שלב שהוא גירושין.

במקרה כזה לא נאמר דינו של רבנו ירוחם שהפסידה תוספת כתובה."

גם כבוד יושב ראש המותב – הרב הראשי הרה"ג דוד ברוך לאו – כתב בסגנון זה (תחת הכותרת "האם הגורמת למאיסות ומרידת הבעל דינה כמורדת?") וזו לשונו:

"נראה שאין שום שייכות מדבריו לנידון דידן, וכפי שכתב הרב לבנון. זאת משום שרבנו ירוחם מדבר על מקרה שהאישה מורדת בבעלה, אלא שאינה מורדת של 'בעינא ליה ומצערנא ליה' אלא מורדת שטוענת 'מאיס עליי' ורוצה להתגרש מיד. באופן כזה מפסידה את כתובתה אף בלא התראה, אלא שרבנו ירוחם מוסיף שבמקרה שגם הבעל אינו רוצה בה – אין להפסידה את כל כתובתה ככל מורדת, מכיוון שגם הבעל אינו רוצה בה, אולם את תוספת הכתובה מפסידה גם במקרה כזה שהבעל אינו רוצה בה.

ומה שסיים רבנו ירוחם 'דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה' – זו סברה בכל מורדת שמפסידה את תוספת כתובתה ואת המתנות שנתן לה.

גם מה שקבע רבנו ירוחם שאין לגרש אלא לאחר שנים עשר חודש, היינו לכאורה כשיטת רבו הרא"ש שגם במורדת שטוענת 'מאיס עליי' משהינן לה שנים עשר חודש, ורק אז מפסידה את כתובתה, והטעם לכך הוא כדי שנראה שאכן מנוי וגמור אתה להתגרש, ולכן גם לגבי הכפייה לגרש יש להמתין שנים עשר חודש.

רבנו ירוחם עצמו כתב שם:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומסיק השתא דלא איתמר לא הכי ולא הכי פירוש ב"מאיס עלי" דתפסה לא מפקינן מינה דלא תפסה לא יהבינן לה ומשהינן לה תריסר ירחי בגיטה והפסידה הכל לאלתר אפילו חזרה בה עיקר ותוספת ונדוניה ואפילו בלאותיה הקיימים ומה שתפסה מנדונייתה אין מוציאין ממנה וכל מה שנתן לה יפסיד מעליה דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה.

דברים אלו כמעט מפורשים בנתיבות משפט (הספרדי) על רבנו ירוחם שם (דף ר"ח עמוד ב):

ומה שכתב רבינו בשם רבו, דעתו דאף על פי שהיא מורדת – כיון שהוא גם כן מורד ואינו רוצה אותה – אין מפסידים אותה כתובתה, אלא לאחר השנה כופין אותו לגרש ונותן לה נכסי צאן ברזל שלה אבל לא תוספת. וכן נראה דעת הרשב"א בתשובה הביאה הבית יוסף, וזו לשונו: "על האומרת 'מאיס עלי' או 'בעינא ליה ומצערנא ליה' – מה ששאלתם מה הן גובות מנכסי הבעל אם הוציא מרצונו: בין בזו ובין בזו נותן להם נכסי צאן ברזל, אבל מה שנתן להן משלו אינן נוטלות כלום, כיון שהן תובעות להתגרש, דאדעתא למישקל ומיפק לא יהיב." "

עד כאן מדברי כבוד הרה"ג דוד ברוך לאו שליט"א.

אימתי נצרכות התראות והכרזות כדי לשלול את זכאות האישה לכתובה?

בסעיף 37 טענה באת כוח האישה כי אפילו היה בטענות הבעל כדי לשלול מהאישה את כתובתה, הרי כיוון שלא הוכרזה האישה כמורדת ולא היו התראות והכרזות לפני פירוד הצדדים, הרי שלא הפסידה את כתובתה. באת כוח האישה הפנתה לפסקי דין התומכים, לדעתה, בעמדתה.

לעניין זה יש להשיב תחילה מדברי מרן (בשולחן ערוך בסימן עז) שהעתיק דברי הרמב"ם שהטענת מאיס עלי מפסידה כתובתה מיד, ואף בלא י"ב חודש ובלא התראות והכרזות. וזאת אף אם לא ננקוט כדעת הרמב"ם לכפות על הבעל לגרש בטענת מאיס עלי, מכל מקום כתובתה מפסידה מיד, ולא תליא הא בהא. וכך היא דעת בעל המאור (בכתובות דף סג ע"ב) ורבנו ישעיה הראשון (בתוספות ר"ד שם). וכך מבואר בשו"ת הריב"ש (בסימן שסב ובסימן רט) ובשו"ת הרשב"ש (בסימן מה), וכן פסקו בשו"ת המבי"ט (חלק א סוף סימן שדמ), בשו"ת אור גדול (סימן כז), בשו"ת ויאמר יצחק (וואליד, אבן העזר סימן קכד), בשו"ת פרי צדיק (סימן ב) ועוד ועוד. ואף על פי שמקצת מהראשונים והאחרונים חלקו בזאת, ודאי שאין לנו לזוז מהוראות מרן השולחן ערוך. והאריך בכל זאת מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל (בשו"ת יביע אומר חלק ה אבן העזר סימן יג אות ח עיין שם באורך - ומשם הציונים שלעיל).

[וראה להלן נימוק נוסף לשלילת הצורך בהתראות והכרזות].

דחיית ראיותיה של באת כוח האישה בעניין זה

ולעניין התמיכה לדבריה מפסקי הדין שהביאה – נראה כי לא היא, ואין הראיות דומות לנידון:

תחילה הביאה מפסק בית הדין הגדול בספר פד"ר (חלק ג עמוד 163–164). אבל אינו עניין לנידון דידן כי שם הצדדים לא התגרשו בפועל כלל, רק חתמו על הסכם גירושין. וגם האישה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הייתה 'מורדת' מסוג הטוענת 'בעינא ליה ומצערנא ליה', ובוזה כתבו בית הדין הגדול שלא הפסידה כתובתה בהעדר התראות, ראה בפד"ר (שם בעמוד 165 דיבור המתחיל "ולפי זה בנידון דידן"). ולמעשה לא פסקו שם שהבעל חייב בתשלום הכתובה בפועל וכהוראת גבייה, רק פסקו שהאישה לא איבדה כתובתה מחמת ההסכם בטרם התגרשו. אבל במקרה שבפנינו הרי התגרשו בפועל, וגם היא מסוג הטוענת 'מאיס עלי' שאין ההתראות מעכבות בה.

ועוד הביאה מפסק דין בית הדין האזורי באשדוד בתיק 9656/3 מיום כ"ט אדר ב' תשע"ד (2.4.14). למצער, מאוד מאוד לא דייקה. שהרי דעת המיעוט שם היא שהבעל פטור לחלוטין מתשלום הכתובה ותוספת הכתובה. אף דעת הרוב הייתה לחייב את הבעל רק במחצית הכתובה והתוספת, וכדרך פשר. ועיקר הראיה משם אינה דומה כלל לנידון דנן, שהרי שם מדובר באישה שכשלעצמה רצתה שלום בית, ורק בגלל סירובו של הבעל הסכימה להתגרש. ואדרבה ואדרבה, מדברי בית הדין שם ממש ראיות רבות לסתור זכותה של האישה לגביית הכתובה במקרה דנן. שהרי פרשו שם אפילו בדעת הרוב:

"אם היינו מסיקים לאור התנהגותה של האישה במהלך חיי הנישואין כי אינה מסוגלת לעשות שלום בית אמיתי עם הבעל, אזי היה מקום להורות על דחיית תביעת האישה לקבלת דמי הכתובה והתוספת."

גם האריכו שם בדעות שאין צריך 'הכרזה' במורדת הרוצה להתגרש, אפילו בטוענת 'בעינא ליה ומצערנא ליה', ומאידך גיסא – בדעות שכן טעונה הכרזה, אבל בטוענת 'מאיס עלי' כבנידון דידן, הביאו אף הם מדברי מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל (בשו"ת יביע אומר חלק ה סימן יג) שמפסדת כתובתה אף בלא התראות. ובנידון דידן הרי האישה טענה 'מאיס עלי', רצתה ביותר להתגרש ולא רצתה כלל שלום בית, והתגרשה בפועל. אם כן, איך תוציא מהבעל עתה כתובה ותוספתה?

יתר ראיותיה של באת כוח האישה ודחייתן

עוד הביאה מפסק בית הדין בנתניה בתיק 862728/1 פסק דין מתאריך כ"ט בטבת תשע"ה (20.1.15). אבל אינו ראיה כלל לנידון דנן, שהרי שם הבעל היה אלים כלפי האישה פיזית ומילולית, בגד באישה הרבה עם נשים אחרות ונטש אותה כארבע שנים. ובוזה פסקו לחייבו בכתובתה, שהרי מעשיו הרעים בזדון במרד ובמעל גרמו לו וכיצד ולמה נפטרנו מתשלום כתובתה? שאם כן כל איש יבגוד באשת נעוריו, וכשתתבע כתובתה נאמר לה "את היא המורדת", וזה ודאי אי אפשר! אבל בנידון דנן, שלא מעשיו הזדוניים גרמו לו, חזרו דברי רבנו ירוחם דאדעתא דתמרוד בו לא כתב לה תוספת כתובה.

עוד הביאה מפסק בית הדין בבאר שבע בתיק 966153/3 מיום י"ט באדר א' תשע"ו (13.4.16). ואין הראיה דומה לנידון כי גם שם מדובר בבעל שהיה בוגד באישה עם נשים זרות עוד בעודם חיים יחדיו. וממילא קיימים כל החילוקים שפירטנו לעיל.

בסעיף 41 לסיכומיה הביאה האישה מתיק 969969/3 פסק דין תאריך י"ב אדר ב' תשע"ו (22.3.116) שנחתם ביום כ"ד אדר ב' תשע"ו (3.4.16). וגם שם מדובר באישה שחפצה בשלום בית, והבעל עזב את האישה, וגם שם נפסקו הפיצויים בדעת רוב.

בסעיף 43 ציינה לפסק דין שניתן במסגרת ערעור בבית הדין הגדול בתיק 1-22-1510. אבל אינו עניין לנידון דידן. שם מדובר היה באדם שנשא בתימן שתי נשים ולימים עלה לישראל. הבעל עבר להתגורר עם אשתו הראשונה וילדיה. אשתו הראשונה תבעה גט. בית הדין האזורי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חייבו פה אחד לגרשה אבל פטרו מכתובתה. בית הדין הגדול בדעת רוב חייבו בכתובתה מפני שראה במצבה של האישה כאישה שנייה מום גדול לפי הנוהג בישראל. אבל מה עניין זה לנידון דידן, שטרם התברר כלל מצבו של הבעל ומומו, וזאת לפי רצון האישה התובעת?

בסעיף 44 הביאה מפסק דין של כבוד הרה"ג שלמה דיכובסקי בתיק 1-24-1687 מיום י"ט באלול תשס"ז (2.9.07). הוא כתב שמאה ועשרים אלף ש"ח הם סכום סביר ולא מופרז כסך כתובה. אבל זה איננו עניין לנידון דידן, שהרי אין אנו דנים על גובה הכתובה אלא על עצם זכאותה של האישה לכתובה. כך יש לדחות גם מה שהביאה בסעיף 47 פסק דין בית הדין הגדול בתיק 1-24-1687 שהורו כי שלושים ושישה אלף ש"ח הם סכום מינימלי.

בסעיף 48 הביאה את פסק בית הדין בתל אביב בתיק 360584/2 – פסק דין מיום א' בניסן תשע"א (5.4.11). עינינו בו. שם דובר בבעל שנאשם בפלילים בבית המשפט המחוזי ובמקרה שבו הבעל תבע גירושין ואת חלוקת הרכוש המשותף הרשום על שם שני הצדדים, ועוד הוסיף ותבע חלוקה של הדירה הרשומה על שם האישה לבדה – דירה שנרכשה לפני הנישואין. ואינו עניין לנידון דידן מכמה וכמה בחינות.

כאשר אין הבעל רוצה באישה המורדת – תפסיד תוספת גם בהעדר התראות

אשר לטענת האישה כי בנידון דידן לא התקיימה מערכת ההתראות שנקטו חז"ל במורדת, הרי לעניין זה יש להביא גם את האמור בפד"ר (כרך ה עמוד 321):

”כל עניין ההכרזות וההתראות שנאמרו במורדת וכל התקנות הללו, לא באו אלא ללחוץ [היינו להשפיע] על האישה שתימלך בדעתה ותשוב לחיי שלום בית עם בעלה. ולכן אם הבעל מגרשה בטרם נגמרו כל הפעולות הללו, חייב לשלם לה כתובה ותוספת כתובה. מה שאין כן במקרה שגם הבעל לא רוצה בה, הרי אין מקום לתקנה זו. וממילא קם דינא שמאחר שהאישה לא רוצה בו הרי אדעתא למישקל ולמיפק לא יהיה לה תוספת כתובה.”

כיוצא בזה בפסק בית הדין האזורי בבאר שבע בראשות הרה"ג אליעזר איגרא מיום כ"ו במרחשוון תשע"א (תיק 103472/1).

תביעת האישה את הבעל בתביעות אחרות בערכאה אחרת – היש בה כדי למנוע את חיובה בכתובה?

בא כוח הבעל, בפנייתו לבית הדין ביום י"א באלול תשע"ו (14.9.16), טען כי האישה מבקשת לדון בשתי ערכאות: את מזונות הילדים תבעה בבית המשפט לענייני משפחה – ולא מהבעל בלבד אלא גם מהוריו – וסירבה בתוקף לדון בבית הדין ובכתובה ביקשה לדון בבית הדין. וביאור טענתו שסוף סוף התביעות כולן ממקום אחד הן באות – מהאישה התובעת, ולמקום אחד הן הולכות – אל הבעל וממנו הן נגבות. ובפרט ראוי לשקול את הדברים בתובעת המגדירה את עצמה כחרדית. באת כוח האישה בתשובתה מיום כ"ח בתשרי תשע"ו (30.10.16) ענתה כי אלו הן תביעות שונות נפרדות, ואין לקשרן זו בזו.

כבר נשתברו הרבה קולמוסין בשאלה זו. וראה דעת ידיד נפשי הדיין המצוין חבר בית דיננו כבוד הרה"ג רפאל בן שמעון שליט"א בעניין זה להלן. אין אני מחליט בזה כלל כאן ועתה, מחמת שדי בשאר הנימוקים שבפסק דין זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היות שהאישה לא ביררה טענותיה חזרנו לדין 'המוציא מחברו עליו הראיה'

בית הדין הורה בהחלטה פעמיים לאישה לפרש, לפרט ולברר את תביעתה לכתובה – זאת כדי לאפשר לה למצות את תביעתה. והרי זה מעין מה שכתב בטור ושולחן ערוך (חושן משפט סימן עה סעיף א): "התובע את חברו בבית דין מנה לי בידך, בית דין אומרים לו: 'ברר דבריך ממה חייב לך' [...]" וברמ"א: "ואם אינו רוצה לברר דבריו אם נראה לדיין שיש רמאות בדבר יפסיד [...]" והדברים מבוארים גם ברמב"ם (בפרק ו מהלכות טוען ונטען הלכה א).

אולם למרבה הפלא והתימהון האישה רואה בהחלטות אלו פגיעה בה ומשוא פנים נגדה חלילה. והרי לאמיתו של דבר, נהפוך הוא ממש: בית הדין פתח לה את הדרך לברר תביעתה. ומה שהיא משווה עצמה עם הבעל אינו נכון כלל, שהרי הבעל הוא נתבע, וודאי חובת הכירור הראשונית עליה.

לא זו בלבד, אפילו לא נקבע בוודאות ובהחלט שהאישה אינה זכאית לגבות כתובתה, הרי כיוון שטרם התבררו טענות הצדדים, ואפילו לא נשמעו וכוודאי לא נחקרו כדבעי בפני הרכב של שלושה המזומן לפסוק את הדין, ואפילו לא הוגשו כתב תביעה וכתב הגנה בנושא הכתובה – וזאת דווקא לפי דרישת האישה התובעת, שהיא היא שדרשה בכל תוקף שלא יתקיים כלל וכלל הליך שיפוטי, ורק על יסוד סיכומי הצדדים ינתן פסק דין – הרי שיש לומר **אוקי ממונא בחזקת מריה, והמוציא מחברו עליו הראיה**. ובכל מחלוקת במציאות או בהלכה, תעמוד לזכות הבעל טענת 'קים לי', כיוון שהתובעת היא שבחרה שלא לברר טענותיה והיא המוציאה הרי שלא ניתן בשום אופן להיעתר לתביעתה ולחייב את הבעל בתשלום כתובתה.

ככלל הבעל מוחזק בכתובה ובכל ספק המתעורר בחיובו – האישה היא 'המוציא מחברו'

לעניין זה ידועים ומפורסמים הם דברי מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל (בשו"ת יביע אומר) שכתב בנידון דידיה שאפילו לא יהא אלא ספק ממש, הרי הבעל הוא המוחזק ויש לומר 'אוקי ממונא בחזקת מריה' והמוציא מחברו עליו הראיה. ואף על פי שדעת הרדב"ז (בשו"ת חלק א סימן שסד) שבמקום ספק בדינא לא הפסידא כתובתה, שכיוון שהחוב מבורר צריך שהמחילה או ההפסד יהיו ברורים, בשו"ת לחם רב (סימן נב) כתב שבמקום מחלוקת אין להוציא מהבעל את הכתובה ואינו דומה לאומר 'איני יודע אם פרעתיך' כי התם הוה ליה למידע והכא – לא. ועוד: כיוון שלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ובהיותם נשואים, נמצא שלא הייתה לה שעת הכושר לגוביינא כלל, ולכן בעל השטר הרי הוא כבא להוציא מן המוחזק. וכן פסק בכיוצא בזה בשו"ת שמן המשחה (דף סה עמוד ד). וראה עוד באורך רב בדברי מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל (בשו"ת יביע אומר חלק ה אבן העזר סימן יג אות ט) עיין שם באורך ותרווה צמאונך (ומשמם הציונים דלעיל).

וידידי הדיין הרה"ג אפרים כהן שליט"א העיר והאיר ממה שכתב בבית שמואל (בסימן קנד ס"ק י) בזו הלשון: "וכל שאינה טוענת ברי [...] מפסדת הכתובה דאוקמיה ממונא בחזקת בעליו". ומוכח שאין הבדל בין ספקא דינא לספק במציאות. ובפתחי תשובה (שם ס"ק ו) הביא את דברי הבית מאיר שהבעל חשיב מוחזק בכתובה ויכול לומר 'קים לי' דיש לה דין מורדת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והרי בנידון דידן – כיוון שאנו דנים על פי הסיכומים בלבד, לא נשמעו הצדדים כלל וכלל ולא הובאו כל ראיות – הרי הספקות לבית הדין רבו כמו רבו, שהרי אפשר שמתחילה ידעה במומו, ואפשר שאף אם לא ידעה הרי סברה וקיבלה שהרי רק לאחר שמונה שנות נישואין ולידת ארבעה ילדים היא תובעת גירושין וכתובה, ואפשר שכדברי הבעל בכלל לא היה בו מום מתחילה, ואפשר שכטענתו שהיא בהתנהגותה גרמה לו, ואפשר שבכלל אין מומו בלתי נסבל לכל הנשים. וכל שכן שיש לבעל כמה וכמה טענות חזקות מדינא לפטרו מכתובתה, שכיוון שהם מורדים זה על זה הרי איבדה תוספת כתובתה דאדעתא דלמישקל ומיפק לא כתב לה, ועוד שכיוון שסכומים מסוימים נטלה האישה מרכושם המשותף (ראה פרוטוקול מיום ז' באייר תשע"ה – 26.4.15 שורה 52), ולדברי באת כוח הבעל בסיכומים – סכומים נוספים, ועוד שתבעה אותו ואת הוריו כמה תביעות בבית המשפט, וטוען הבעל שאינה יכולה לנהל תביעה מקבילה בבית הדין לכתובה.

ואף על פי שאנו רגילים תמיד לפשר, למצֵע ולקרב – וזו היא הדרך הנכונה והנאותה ליישב פלוגתאות במשפחה – וגם ניתן למצוא הסדרים רבים טובים ומרוצים לצדדים, כגון שיהיו התשלומים לילדיהם המשותפים במנגנונים מגוונים, הרי בנידון דידן דווקא האישה היא שבקשה לפסוק על פי שורת הדין, וסירבה בתוקף לכל שיג ושיח עם הצד שכנגד או עם בית הדין, ודרישה אחת ויחידה בפיה: יוגשו סיכומים וייקוב הדין את ההר. זאת גם כאשר כבר ניצבו שניהם בפני בית הדין והוציאו הוצאותיהם.

לפיכך לא יהיה זה הוגן לפשר. ואם לפשר, הרי לחייב את האיש למרבה בשליש מכתובתה, ולא בשני שלישי כי הדין נוטה יותר לטובתו.

וראה גם בספר שושנת העמקים (חלק דיני הכתובה והמזונות כרך ב שורש ז סימן ב אות ה) מה שכתב בדין ספק בחיוב כתובה אי חשיב כספק 'אם פרעתך'.

וראה עוד שם (שורש ה עמוד שנו, לעניין ספק חיוב מזונות בטוענת 'מאיס עלי') שדן לומר שהואיל וחיוב המזונות מדרבנן – במקום ספק מוקמינן אדאורייתא, ויש לומר שחז"ל מעיקרא לא תיקנו מזונות לטוענת 'מאיס עלי' ולפי זה אזלא לה כל החזקה.

וכך יש לומר לגבי הכתובה. והרבה האריכו האחרונים בחיוב הכתובה – אם הוא חל עם הנישואין או רק בעת הגירושין, ואם נאמר שחל עם הגירושין הרי הווי כ'איני יודע אם נתחייבתי' שפטור, ולא כאומר 'איני יודע אם פרעתך' שחייב, ואין כאן מקום להאריך.

וראה עוד גם באוצר הפוסקים (סימן עז ס"ק יז אות ט, ואינו מצוי איתי כעת).

וראה עוד באורך רב מאוד בשני פסקי דין בית הדין נתניה מאת כבוד הדיינים המצוינים הרה"ג יעקב זמיר, הרה"ג אברהם שינדלר והרה"ג יהודה יאיר בן מנחם שליט"א בתיק 291595/2 ובתיק 918899/1. ולעת עתה, לנחיצות פסק הדין, כאן עמד קנה במקומו, וחזון למועד והכול בסייעתא דשמיא.

הרב אבירן יצחק הלוי – אב"ד

אחר העיון היטב בתיק ובכל אשר בו, ובדברי כבוד אב בית הדין ידידי הרה"ג אבירן יצחק הלוי שליט"א, ואחר משא ומתן כדרכה של תורה עמו ועם ידידי הרה"ג רפאל בן שמעון שליט"א, הנני לחוות דעתי כדלהלן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כש'אין הדבר יכול להתברר' – יש לפסוק 'דין כעין פשרה'

ככלל, בעל המבקש להיפטר מתשלום כתובת אשתו בטענה שהגירושין הם בגללה – עליו להביא ראיה. בנידון דידן, נראה כי לכל הפחות אחת הסיבות לגירושין היא מצבו הרפואי של הבעל, ואף שמצבו נגרם שלא באשמתו – אין באפשרותנו לחייב את האישה להתמודד עם מצב זה. אכן השתלשלות העניינים ביחסים בין הצדדים אינה מאפשרת לבית הדין לקבוע חד־משמעית מיהו הצד האחראי לפירוק הקשר באופן מובהק, ואף לא ניתן לקבוע בוודאות כי רק צד אחד אחראי למצב שנוצר.

לכך בדיוק נועדה סמכות בית הדין לדון 'דין כעין פשרה', כאמור בשולחן ערוך (חושן משפט סימן יב סעיף ה). מסיבה זו ביקשו שני הצדדים בדיון האחרון שבית הדין יפסוק על פי החומר שבפניו, ולא יקיים דיון הוכחות נוסף בעניינה של הכתובה.

'שלא יוציא מנה על מנה' מול 'דין פרוטה כדין מאה': יחס עלות – תועלת כמגדיר 'יכול להתברר'

אמנם ייתכן שאילו היה מדובר בכתובה בסכום גבוה יותר, היו הצדדים מבקשים למצות את הדין וגם בית הדין היה רואה לנכון לעשות כן. אך אף שככלל "דין פרוטה כדין מאה", נראה שלעניין "דין כעין פשרה" איננו אומרים "דין פרוטה כדין מאה", שהרי המצב המתואר בשולחן ערוך (שם על פי תשובת הרא"ש) "במקום שאין הדבר יכול להתברר" אינו בהכרח רק כשאין כל אפשרות מציאותית לבררו. גם כאשר עלות הבירור גבוהה מן התביעה כולה יש מקום לראות בכך דבר "שאינו יכול להתברר", שהרי אין סברה "להוציא מנה על מנה" לצורך בירור הדבר. נמצא שיש היגיון רב בבקשתם של הצדדים מבית הדין להכריע על פי החומר שבפניו, שכן אין זה מתקבל על הדעת לשלם שכר טרחת עורך דין על דיוני הוכחות ועל סיכומים בתביעה של שמונה־עשר אלף ש"ח.

לאחר עיון בחומר שבתיק, הנני רואה לנכון לחייב את הבעל בתשלום בסך שנים־עשר אלף ש"ח, השווה לשני שלישים מכתובת אשתו ותוספת כתובתה. השיקולים לקביעת סכום זה הם, כאמור לעיל, הנחת היסוד שחובת הראיה בנידון דידן מוטלת על הבעל, התרשמות בית הדין כי אפשר שלשני הצדדים היה חלק במצב שנוצר, ובקשתם של שני הצדדים להכריע על פי החומר שבפני בית הדין – ללא מיצוי דיון ההוכחות.

הרב מאיר כהנא

עיינתי בדברי עמיתיי הרבנים כבוד אב בית הדין הרה"ג אבירן הלוי שליט"א והרה"ג מאיר כהנא שליט"א ואכתוב בקצרה את הנראה לעניות דעתי:

אישה מעוניינת להיפרד עקב מחלת הבעל אינה 'מורדת' ואין בכך עילה להפסידה כתובתה

א. סבורני כי אין לדון כלל את האישה כמורדת. אישה המעוניינת לפרק את קשר הנישואין עקב מצבו הרפואי העגום של בעלה אינה מורדת כלל וכלל. עם כל הכאב על מצבו, מדובר באדם חולה שאושפז למשך חודשים בבית החולים ולפי עדות רופאיו אינו כשיר לעמוד בפני בית הדין, ומשכך הרצון להיפרד מקשר שכזה אינו יכול בשום אופן להיקרא מרידה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא נראה לעניות דעתי נכון להחליט שבכל מקרה שאישה תובעת גירושין תפסיד את כתובתה וכדברי החזון איש שציטט כבוד אב בית הדין. יש לדון בכל מקרה לגופו.

כל המובאות שהובאו בפסק הדין של כבוד אב בית הדין מבוססות על הנחת היסוד שיש כאן מרידה מכיוון שהאישה תבעה גירושין ממילא יש מרידה הדדית וכו', אך כאמור לעניות דעתי מרידה אינה עניין למקרה שלפנינו.

התנהלות האישה בהגשת בפיצול התביעות בבית הדין הרבני ובכית המשפט שהובאה בדברי אב בית הדין כנימוק להכרעתו כי איבדה כתובתה – גם היא לדעתי אינה עילה להפסידה כתובתה. בלי להתייחס לדעת ההלכה על עצם הגשת תביעה בערכאות, הרי שזכותו של כל צד לפעול בכל הכלים שנראים לו כדי להגן על זכויותיו.

ב. הנני מסכים למה שכתב ידידי הרה"ג מאיר כהנא שליט"א שלבית הדין לא הייתה אפשרות לקבוע בוודאות במי האשם בפירוק קשר הנישואין. אך מה שהסיק מכך לעניין פשרה אינו נראה לעניות דעתי: הדבר ברור שעל הבעל חלה חזקת חיוב על עצם חיובו בכתובה ומשכך הבעל חייב לשלם את סכום הכתובה שעליה חתם אלא אם כן יוכיח שהוא פטור, וככל שלא יוכח אחרת הרי שחיובו נשאר כפי שהיה. כל הטענות הנשמעות במקרים רבים בבית הדין בדבר כוונתו של הבעל בעת חתימתו או טענות על חיוב מוגזם אינן שייכות במקרה שבפנינו, כמובן [שהסכום שנכתב אינו מופרז ושהבעל – חזקתו שידע את משמעותה של הכתובה]. משכך, מה שציטט כבוד הרב כהנא בעניין פשרה לכאורה אינו עניין לנידון שבפנינו שהרי מקומה של הפשרה הוא במקום שיש ספק אם לחייב או לפטור, אך במקרה שבפנינו הספק אינו ספק בעצם החיוב כי, כאמור, הבעל חייב בכתובה ואין בכך ספק, אלא שאנו מסופקים אם יש במקרה זה את התנאים לפטור את הבעל מחיובו, וככל שאין אנו יכולים להכריע בספק זה – עומד החיוב בחזקתו.

נוסיף: גם דעות הפוסקים שהבעל נחשב מוחזק בכתובה, שהובאו בדברי אב בית הדין, אינן שייכות לנידון דידן מכיוון שדבריהם אמורים במקום שיש 'ספקא דדינא' אך במקרה שבפנינו, כאמור, הטענה היא שאין כאן מרידה כלל וממילא אין כאן 'ספקא דדינא'.

ג. גם אם נקבל את טענות הבעל על התנהגותה של האישה כנגדו, הרי אינן יותר מאשר התנהגות הנקראת "אישה רעה" והדין ידוע שגם אישה המוגדרת כך לא איבדה את כתובתה.

ד. לאור האמור איני רואה מקום לפטור את הבעל ממלוא סך הכתובה ולדעתי יש להורות שישלם סך שמונה-עשר אלף. כמובן כדי להקל עליו יש לחלק לתשלומים בהתאם.

הרב רפאל י' בן שמעון

הכרעה ופסק דין

א. הלכה כדעת הרוב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. בית הדין מחייב את הנתבע, בדעת רוב, לשלם לידי התובעת סך שנים־עשר אלף ש"ח בשנים־עשר תשלומים שווים של אלף ש"ח מדי חודש בחודשו. התשלום הראשון – בתוך שלושים יום מחתימת פסק דין זה.

ג. בדיון הראשון בתיקי הצדדים, ביום ז' באייר תשע"ה (26.4.15), הצהירו באי כוח הצדדים (שורות 52–54 לפרוטוקול) כי קיים חיסכון משותף בסך שבעת אלפים ש"ח.

באת כוח התובעת הציעה כי התובעת תיטול את חלקו על חשבון תשלום הכתובה.

אם אכן כך נעשה, והתובעת נטלה סכום זה לעצמה – ייחשב הדבר כפירעון, והנתבע ישלם רק את היתרה.

ד. ניתן לפרסום לאחר השמטת פרטים מזהים.

ה. בית הדין סוגר את התיק.

ניתן ביום י"ד באייר התשע"ז (10.5.2017).

הרב מאיר כהנא

הרב רפאל י' בן שמעון

הרב אבירן יצחק הלוי – אב"ד